CERHENICKÉ ROZHLEDY

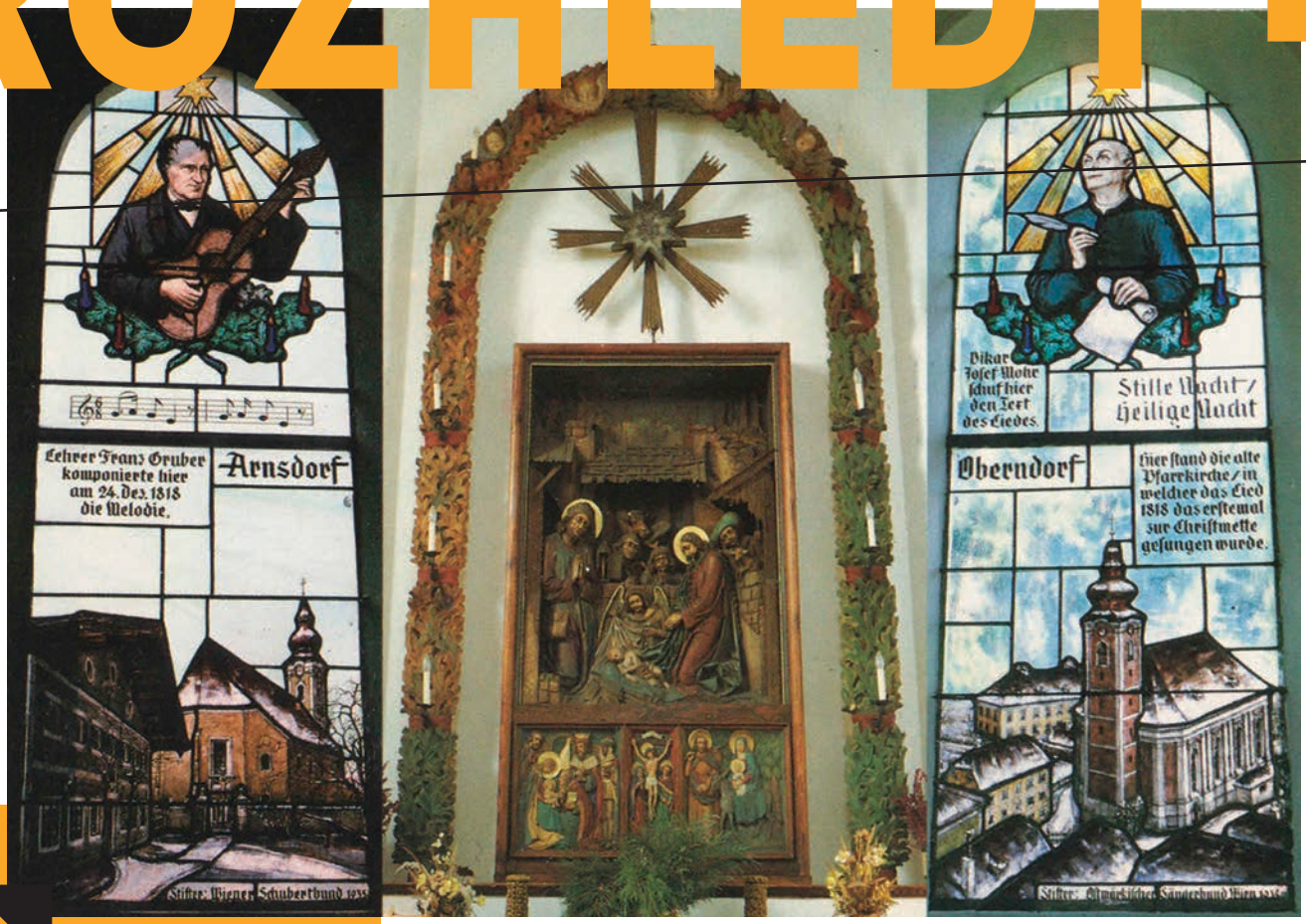

Vnitřek kaple v Oberndorfu. V levé části vitráž s postavou Franze Grubera a škola s kostelem v Arnsdorfu, vpravo pak Joseph Mohr a starý farní kostel v Oberndorfu, kde poprvé zazněla Tichá noc, svatá noc.

TICHÁ NOC, SVATÁ NOC

Snad každý zná české vánoční písně Narodil se Kristus Pán už z 15. století, z dob života Jana Husa, Chtíc aby spal z poloviny 17. století, kterou složil Adam Václav Michna z Otradovic, Štědrej večer nastal, Půjdem spolu do Betléma, Veselé vánoční hody a další, třeba Purpuru Jiřího Šlitra a Jiřího Suchého, nebo původní americkou píseň Jingle Bells – Rolničky, rolničky.

Loni nám v Enviromentálním centru na podvečeru nazvaném Štěstí, zdraví, pokoj svatý vyprávěl o lidových obyčejích v adventním a vánočním čase ředitel Regionálního muzea v Kolíně Vladimír Rišlink. Letos, ve složitějším a pro setkávání nepříznivějším období, se podíváme do míst, kde vznikla jedna z nejznámějších vánočních písní Tichá noc, svatá noc.

Malé poklidné městečko Oberndorf v Rakousku. V létě slabou půlhodinku na kole, deset minut vlakem nebo čtvrthodinu autem, leží asi dvacet kilometrů od krásného Salzburgu. Kdysi tvořil rakouský **Oberndorf** a bavorský Laufen jedinou obec, rozdělenou řekou Salzach, kde snad všichni muži byli lodníky nebo loďaři. Měli tu i velký kostel St. Nikolai Kirche. Rok před závěrem předminulého století ho však málem odnesla vysoká voda. Poškozená stavba byla pak o pár let později stržena a přesně uprostřed postavili koncem třicátých let minulého století malou kapli. Pár kamenů původního kostela leží poblíž jako upomínka. V roce 1818 byl v Mikulášském kostele pomocným knězem mladý Josef Mohr.

To Hallein je mnohem starší, asi čtyřikrát větší než Oberndorf a snad i slavnější. Opravdovým městem je přes 750 roků, místo v údolí bylo však osídleno již před 2 700

Kostel v Arnsdorfu

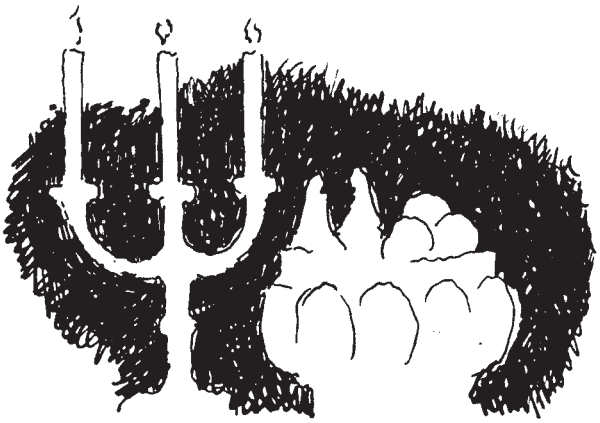

lety a ještě déle těžili lidé na sousedním kopci Dürnberg sůl, která bývala nad zlato nejenom v pohádkách. Dnešní Dürnberg je vyhledávaným výletním místem s keltským dvorcem, hrobkou i muzeem, solné lázně jsou známé široko daleko. Nejzajímavější je však starý solný důl s doklady o historii těžby a solným jezírkem. A s dřevěnými žlaby – skluzavkami, po nichž před vámi sjížděli dávní horníci do hlubin dolu. Navlečeni v bílých kalhotách a kabátcích přejdete v podzemí také hranice do sousedního Německa, abyste se po chvíli putování štolami vrátili zpátky do Rakouska.

V Halleinu se kromě procházky půvabným starým městem neopomeňte podívat do Keltského muzea. A zastavte se u děkanského kostela Sv. Antonína se stroze šedivou moderní věží – tu původní zničil velký požár kláštera v roce 1943, nová vznikla roku 1965. V kostele jsou varhany, na které hrával jako vedoucí chrámového sboru a varhaník Franz Xaver Gruber, naproti je dům, kde žil od roku 1833 a hrob, v němž spočinul po smrti v roce 1863.

Co mají Oberndorf s Halleinem společného? Patří do příběhu slavné písně Tichá noc, svatá noc. Neboť právě šestadvacetiletý pomocný farář Joseph Mohr k ní napsal slova a o pět let starší učitel v Arnsdorfu Franz Xaver Gruber složil hudbu.

Joseph Mohr se narodil 11. prosince 1792 v Salzburgu jako nemanželský syn. Díky tamnímu vikáři mohl vystudovat akademické gymnázium, přitom působil jako zpěvák a houslista sboru univerzity a kostela St. Petera v benediktinském klášteře. Pokračoval ve studiu na lyceu a kněžském semináři, vysvěcen byl 21. dubna 1815. Farářem byl nejdříve ve vesnici Ramsau, pak Mariapharr, kde také napsal v roce 1816 báseň Tichá noc, svatá noc. Vystřídal několik dalších farností, nakonec zemřel v chudobě.

F. X. Gruber přišel na svět roku 1787 v malé osadě Steinpointsölde u Hochburgu, severně od Salzburgu v rodině tkalců. I jeho čekalo stejné řemeslo, ale učitel v Hochburgu si všiml chlapcova hudebního nadání a začal ho vyučovat hru na varhany. Gruber se stal také učitelem, v roce 1807 přišel do Arnsdorfu, kde pak byl v poutním kostele Maria im Mösl dvacet let i varhaníkem a kostelníkem. Následoval Berndorf a v závěru života Hallein.

Ale vraťme se zpátky do roku 1818. Blíží se vánoční svátky. Děti v Halleinu, Oberndorfu, jako ostatně všude v Rakousku, hledaly na Mikuláše za oknem dobrotami naplněnou punčochu, ještě víc se budou se těšit na Štědrý večer a připravují drobné dárky a vánoční pyramidy z papíru. V Oberndorfu se už rok předtím začali setkávat dva přátelé: pomocný farář Joseph Mohr a učitel v nedaleké vesnici Arnsdorf a současně varhaník kostela Sv. Mikuláše v Oberndorfu Franz X. Gruber.

Josef Mohr si jako obvykle připravoval kázání, rád v duchu hledal a vybíral slova, skládal z nich věty, myšlenky a obrazy. Už dříve zkoušel psát básně, spíš jenom pro sebe. Lyrické texty velebící přírodu, lásku k Bohu, k bližním. Ve stejný předvánoční čas před dvěma lety se vydal za stmívání po pěšině podél řeky Salzach na krátkou pravidelnou procházku. Všude bylo ticho, klid a mír, za zády mu zůstala světla venkovských stavení, most i tmavý stín kostela; stromy jsou poprášené čerstvým sněhem a říční proud unáší myšlenky kamsi do daleka… Vrátil se do skromné místnosti na faře a na bílý list papíru zaznamenal náladu ztichlé krajiny, přicházející noci i dojmy z obrázků o narození Ježíše, které si po svém nakreslili lidé z okolí. Prostými, jednoduchými a všem srozumitelnými slovy.

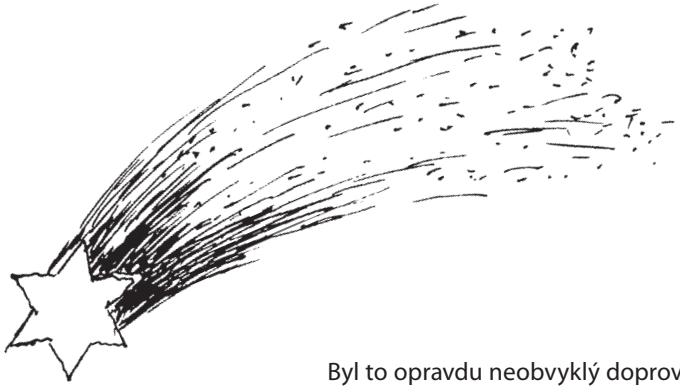

Také v podvečer 24. prosince 1818 se na faře v Oberndorfu setkali Joseph a Franz. Aby se domluvili na programu půlnoční mše. Franz Gruber však s překvapením zjistil, že varhany jsou porouchané, měchy děravé. Ale půlnoční přece nemůže zůstat bez hudby. Mohr si vzpomněl na vánoční báseň, kterou napsal před dvěma lety. Ví, že to je narychlo, ve spěchu, ale nepokusil by se k ní Franz složit hudbu? Ten si přečetl Josefova slova a nechal se snadno přesvědčit. Zkusí napsat doprovod ke zpěvnému textu, který se ke zhudebnění snad přímo nabízel. Bude pro dva sólové hlasy, kytaru a sbor, který zazpívá refrén. Přišla hvězdná hodina F. X. Grubera, kdy se sám neskrývaně raduje z melodie, kterou tiše brnká na kytaru a v přestávce přenáší na notový papír… Tři chlapci a tři dívky začali narychlo zkoušet.

Byl to opravdu neobvyklý doprovod pro duchovní píseň. Když však zazněl Mohrův tenor a Gruberův bas společně s tóny jeho kytary a sborem, byli účastníci půlnoční mše prostou a jímavou krásou písně ohromeni. Melodie i pár slov jim zůstalo v paměti, i když se v hluboké noci za přísvitu hvězd rozcházeli do svých domovů. Netušili, že poprvé slyšeli píseň, kterou budou zpívat a poslouchat lidé v nejrůznějších jazycích a zemích v celém křesťanském světě. Její první sloka začíná: Stille Nacht! Heilige Nacht! / Alles schlaft, einsam wacht / Nur das traute heilige Paar / Holder Knab im lockigten Haar / Schlafe in himmlischer Ruh!/ Schlafe in himmlischer Ruh! Tichá noc, přesvatá noc / v spánku svém / dýchá zem / Půlnoc odbila, město šlo spát / Zdřímli dávno i pastýři stád / Jen Boží láska, ta bdí / Jen Boží láska, ta bdí.

Franz Xaver Gruber

Tady F. X. Gruber žil a zemřel

Zasněžené Cerhenice před sto lety. Všichni jistě poznáte cerhenický zámek a starou školu. Hostinský, kupec a výborný kreslíř Alois Vedlich, nájemce protější Zámecké restaurace, vyzdobil nejlépe viditelnou boční stěnu zámku velkým freskovým obrazem hradu Karlštejn. Alois Vedlich byl otcem slavné herečky a naší rodačky Blanky Waleské.

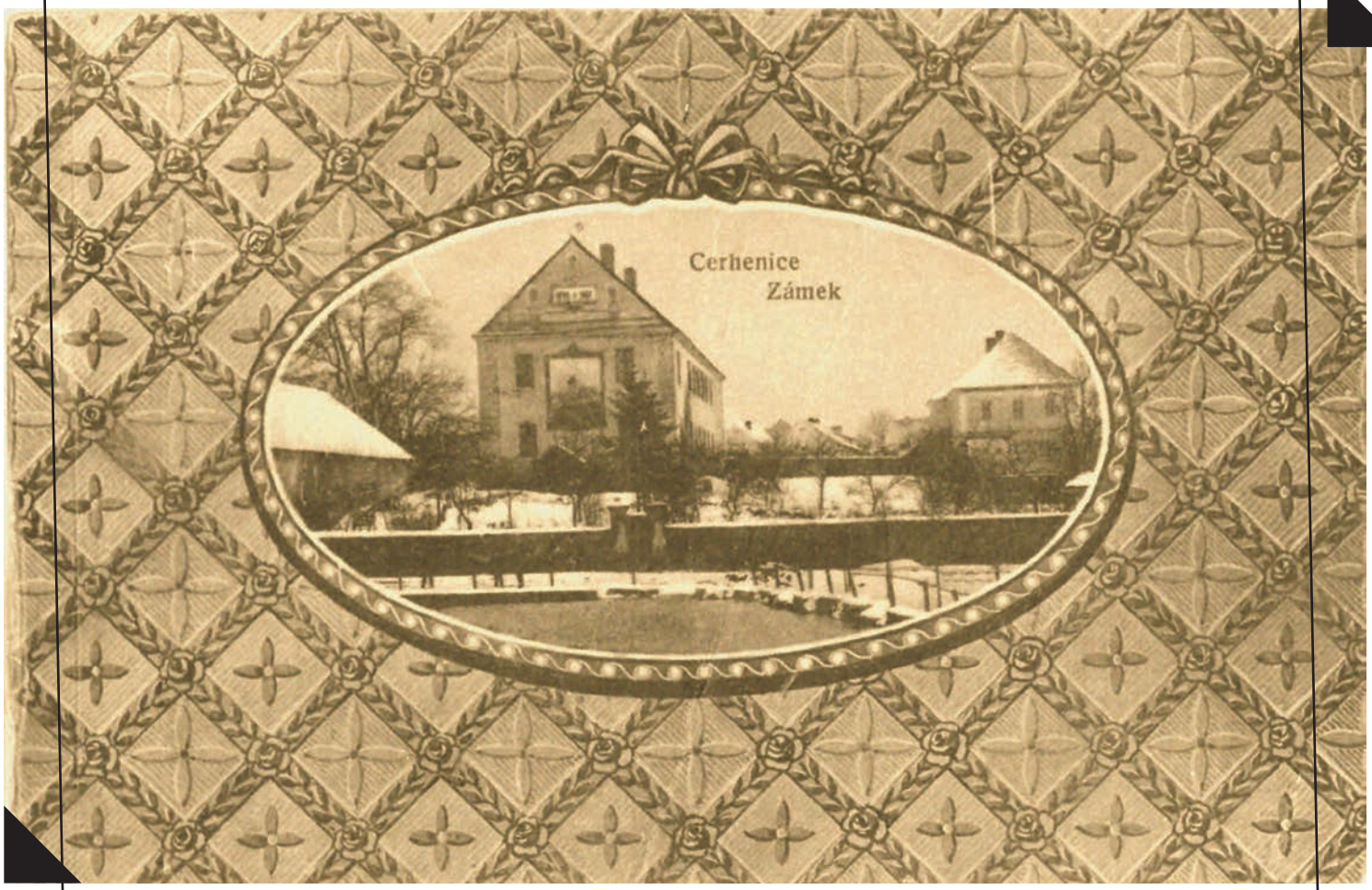

Slyšíte? Tak píseň zpíval Karel Gott, českých překladů je několik, s jinými slovy ji zpívala Eva Pilarová.
Hvězdné hodiny lidstva, tak se říká vrcholným okamžikům dějin naší planety, nebo mimořádnému období v životě tvůrců, chvílím objevů vědeckých, technických i zeměpisných, které znamenaly zlom v osudech národů, či přinesly dílo skvělé a trvalé hodnoty literární, výtvarné, hudební.
Pro Josepha Mohra a Franze Xavera Grubera, vesnického faráře a vesnického učitele, byl takovou hvězdnou hodinou vznik písně Tichá noc, svatá noc. Dodnes je přeložena do 300 jazyků a nářečí. I když od samého začátku slavná nebyla, začala se šířit, nejdříve v Rakousku a Německu, až od roku 1821, kdy ji při opravě varhan v Oberndorfu objevil Carl Mauracher.
V době adventu odcházelo z Oberndorfu na 30 000 dopisů nebo pohlednic s vánoční známkou a zvláštním razítkem. Platí to i v dnešní době?
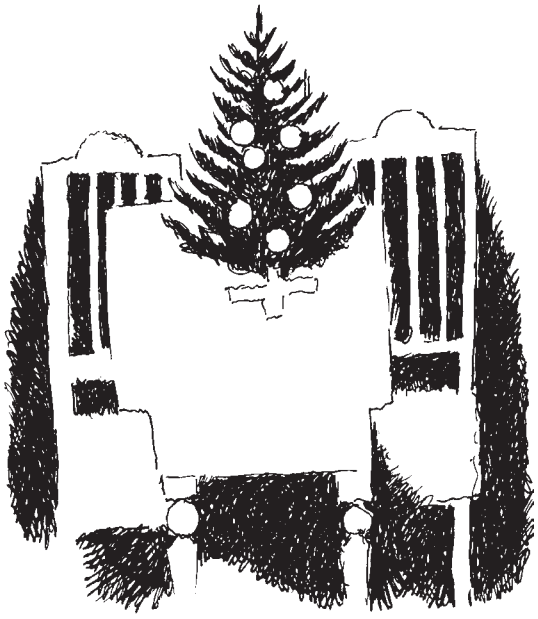
Břetislav Ditrych
/Ilustrace Vladimír Komárek,
foto archiv autora a Wikimedia Commons/